

« فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ... » سوره زمر - آیه ۱۸

پس بشارت ده به آن بندگان من که سخن را استماع می کنند و از بهترین آن پیروی می کنند.

گوش دادن اولین گام زبان آموزی است و عامل اصلی فهمیدن است. با توجه به آیه فوق، خداوند در قرآن کریم به گوش دادن اشاره کرده است. بسیاری از دانش آموزان در کلاس درس به دلیل بی توجهی به این مقوله، دچار مشکل شده و یادگیری در آنها صورت نمیگیرد. به علت اهمیت موضوع در آموزش و پرورش، بر آن شدم تا مقاله ای با عنوان نقش معلم در کیفیت گوش دادن دانش آموزان بنگارم.

هدف از نوشتن این مقاله با عنوان ذکر شده، راهنمایی معلمان در کلاس درس برای تقویت مهارت گوش دادن در دانش آموزان است. در این مقاله که به صورت کتابخانه ای تهیه شده تعریفی از شنیدن و گوش دادن، تفاوت آنها، انواع گوش دادن و سایر مطالب مربوط به تقویت گوش دادن و تمرین های آن آورده شده است.

تعریف گوش دادن و شنیدن

در کتب مختلف معانی مختلفی از گوش دادن و شنیدن آورده شده است. در اینجا به معانی مختلف این دو کلمه می پردازیم.

گوش دادن یعنی « حس شنوایی را معطوف به شنیدن دقیق چیزی کردن، توجه کردن، حرفی را پذیرفتن و به آن عمل کردن، باور کردن» (به نقل از فرهنگ روز سخن، حسن انوری، ص ۱۰۳۶). کلمه گوش داشتن به معنای گوش فرا دادن، توجه کردن، مراقبت کردن، مواظبت کردن آمده است. (با تلخیص از فرهنگ فارسی معین، محمد معین، ص ۹۰۲)

شنیدن یعنی درک کردن صدا به وسیله حس شنوایی، فهمیدن محتوای آنچه به گوش می رسد، خبر دار شدن از رویدادها به وسیله گوش. (با تلخیص از فرهنگ روز سخن، حسن انوری، ص ۷۶۴)

با توجه به معانی گوش دادن و شنیدن، در می یابیم که علاوه بر تفاوت معنایی کیفیت آنها نیز با هم متفاوت است. به این دلیل در بخش بعدی مقاله به تفاوت شنیدن و گوش دادن می پردازیم.

تفاوت شنیدن و گوش دادن

«شنیدن یک فراگرد فیزیولوژیکی بدون درک است، یعنی فرد ممکن است صداها را خوب بشنود، اما از درک گفتار دیگران عاجز باشد. اما گوش دادن یا استماع کردن مستلزم توجه و انتخاب و سازمان دادن مناسب افکار و اندیشه ها در ارتباط با معانی آن است. علاوه بر این در استماع کردن، فرد به ارزشیابی، تأیید یا رد و درونی کردن عقاید می پردازد.» (به نقل از روان شناسی آموزش خواندن، علی محمد ناعمی، ص ۳۴)

«شنیدن امری است طبیعی و نیاز به یادگیری ندارد ولی گوش دادن مهارتی است که خود دارای خرده مهارت های قابل یادگیری است. در واقع شنیدن فعالیتی زیستی(جسمی) و گوش دادن فرایندی ذهنی است.» (به نقل از زبان آموزی، بهمن زندی، ص ۳۷) به بیان ساده تر شنیدن امری است غیر ارادی و ما چه بخواهیم و چه نخواهیم می شنویم ولی گوش دادن امری است کاملاً ارادی و همراه با دقت، توجه، تمرکز و با اختیار و اراده فرد صورت می گیرد.

انواع گوش دادن

به طور خلاصه انواع گوش دادن به شرح زیر است:

۱. جهت درک مطلب: افزایش تجارب و اطلاعات .
۲. گوش دادن جهت ارزیابی: در انجام امور قضایی.
۳. گوش دادن جهت حظ معنوی: درصد یافتن علایم یا پیامهایی هستیم که از دریافت آنها لذت می بریم، مانند: موسیقی ، افزایش هیجان، آرامش و

۴. گوش دادن همدلانه : این شیوه ای که وقتی کسی نیاز به صحبت کردن و درک شدن از سوی ما دارد به او گوش می دهیم. در این مواقع نسبت به شنیدن و درک کردن افکار و اعتقادات و احساسات طرف مقابل ابراز تمایل می کنیم . (با تلخیص از زبان آموزی، بهمن زندی، ص ۴۱)

عوامل مؤثر در گوش دادن و وظایف معلم

«گوش دادن تحت تأثیر عوامل بسیاری قرار می گیرد که برخی از آنها عوامل بیرونی و بعضی درونی هستند. از عوامل بیرونی می توان به مواردی چون صدای رسای گوینده، لهجه گوینده، محتوای مطلب، کیفیت انتقال و سر و صدای محیط اشاره کرد. عوامل درونی که در فهم گوش دادن مؤثرند شامل سلامت فکری و جسمی گوش دهنده، آگاهی گوش دهنده، توجه گوش دهنده به وظیفه اش، تجربه گذشته و گرایش او می باشد.

با توجه به تأثیر عوامل بیرونی رد گوش دادن، معلم برای پرورش مهارت گوش دادن در بچه ها موظف است آهسته، شمرده و واضح سخن بگوید. حتی الامکان از جمله های کوتاه استفاده کند و به آنها متذکر شود که به هنگام گوش دادن به سخنان دیگران دقت کنند و به تمام اجزای کلمه ها و جمله ها توجه نمایند و برای جایگزینی لغات تازه در ذهن و صحیح تلفظ کردن، پس از شنیدن هر واژه، آن را چند مرتبه تکرار کنند و آنها را در جمله هایی به کار برند.

از وظایف معلم به عنوان عوامل درونی تأثیر گذار بر گوش دادن این است که میزان شنوایی کودکان را اندازه بگیرد و متناسب با آن محل نشستن بچه ها را مشخص کند تا به اسانی او را ببینند و سخنانش را بشنوند، نکته های بهداشتی در رابطه با گوش و آسیب های احتمالی آنها را متذکر شود، از تبعیض بین بچه هایی که ضعف شنوایی دارند با کودکان سالم بپرهیزد، شرایط عاطفی مناسب در کلاس ایجاد کند، از کلمه ها و جمله های

مناسب و در خور فهم کودکان استفاده نماید، با بردباری و صبر به سخنان و پرسش های بچه ها گوش دهد و پاسخ آن را بگوید و آنها را به کار بیشتر دلگرم کند.» (به نقل از روان شناسی آموزش خواندن، علی محمد ناعمی، صص ۳۵ و ۳۶)

چگونه دانش آموزان شنوندگان خوبی شوند؟

« دانش آموزان معمولاً چون استعداد خوب گوش دادن را در خود رشد نداده اند، شنونده خوبی نیستند. معلم به عنوان یک مدل شنونده خوب می تواند در توجیه این موضوع به طور مؤثر کمک کند. در زیر پیشنهادهایی برای کمک به معلم در رشد استعداد گوش دادن دانش آموزان آورده شده است که لازم است معلم آنها را به خود انجام دهد و در واقع به مرور زمان این رفتار برای معلم عادی شده و دانش آموزان هم با الگو برداری از وی این فن را می آموزند :

۱. روی شخص و آنچه می گوید تمرکز کند و چشم خود را با گوینده در تماس نگه دارد.

۲. در بحث های کلاسی دانش آموزان شرکت کند و به رشد فکری آنها و دادن ایده های جدید اهتمام بورزد.

۳. علاقه مندی خود را با علائم غیر لفظی مثل موارد زیر نشان دهد:

• نگاه کردن

• حالت مشتاق داشتن

• خنده بجا داشتن

• سر تکان دادن

۴. بر زمان سکوت بیفزاید و بگذارد دانش آموز با آرامش و آسودگی صحبت کند. این کار به دانش آموز کمک می کند تا عقاید خود را بدون دخالت معلم بیان کند. به تمرکز و ارتقاء اعتماد به نفس وی کمک می کند.

۵. به دنبال شاخص هایی باشد که بچه ها ممکن است رغبت به گفتن آن را داشته باشند.

۶. صحبت کردن دانش آموز را حتی به منظور روشن شدن مطلب تا وقتی که او پیامش را تمام نکرده قطع نکند.

۷. در میان تدریس از نظرات دانش آموزان به همراه ذکر نامشان استفاده کند تا دانش آموزان مطمئن شوند معلم به نظراتشان ارزش قائل شده و آنها را گوش داده است.

۸. اجازه اظهار نظر به همه دانش آموزان دادن.» (به نقل از آموزش علوم نوین، آرتور ا. کارین و روبرت بی. ساند ، صص ۱۰۵)

تمرین های تقویت گوش دادن و آموزش گوش دادن

در جدول صفحه بعد، برای تقویت مهارت گوش دادن تمرینهایی آورده شده است.

هدف	فعالیت	
گوش دادن دقیق، گسترش کارآیی و تقویت زبان	تلفن کردن	۱
پیروی از دستور العمل‌ها از طریق گوش دادن	رنگ کردن	۲
ایجاد تمرکز برای گوش دادن	گوش دادن به نوار موسیقی	۳
ایجاد تمرکز برای گوش دادن انتقادی	شعر خوانی و قصه‌گویی	۴
تمیز دادن واقعیت از رویا	داستان‌گویی	۵
تشخیص درست از نادرست	درست، نادرست	۶
تمرکز و دقت در گفتار و تقویت و دریافت	حدس زدن	۷
گوش دادن با دقت و تمرکز و اجرای دستورالعمل	مرتب کردن	۸
گوش دادن موثر به سخنان دیگران	گوش دادن به سخنان دیگران	۹
تبدیل مرحله‌ی شنیدن به گوش دادن	گوش داد به صداهای طبیعی	۱۰
تمرکز در شنیدن و به خاطر سپردن	مسابقه‌ی شنیدن	۱۱
تقویت تمرکز در شنیدن	تکرار کلمه‌های بی معنی	۱۲
انجام دادن دستور العمل‌ها برای تقویت شنیدن	اجرای دستورات	۱۳
گوش دادن به صداها و شناخت آن‌ها	پخش صداهای طبیعی	۱۴
تقویت گوش دادن انتقادی	گوش کن ، اصلاح کن	۱۵
تقویت گوش دادن از طریق صدای اول یا آخر کلمه‌ها	صدا آموزی (برای بچه‌ها)	۱۶
صدا آموزی	تصویر خوانی	۱۷
انتقال پیام از طریق درست شنیدن	پیام رسانی	۱۸
یادگیری درست تلفظ برخی کلمه‌های دشوار	تلفظ کردن	۱۹
دریافت آهنگ کلام	قافیه سازی	۲۰
تقویت گوش دادن	پخش موسیقی	۲۱
تنظیم توالی امور از طریق گوش دادن	داستان به هم ریخته	۲۲
انتخاب ایده‌ی اصلی یک پیام از طریق گوش دان	ایده‌یابی	۲۳
استنتاج امور از طریق گوش دادن فعال	نتیجه گیری	۲۴
تقویت گوش دادن فعال	حل معما	۲۵
تقویت گوش دادن	یادداشت برداری از آنچه نامفهوم است	۲۶
تقویت گوش دادن	رسم نمودار گفت گوهای روزانه	۲۷
تقویت گوش دادن	تهیه‌ی گزارش	۲۸

۲۹	گوش کردن به شعر	تقویت گوش دادن
۳۰	گوش کردن به انواع صحبت	تقویت گوش کردن
۳۱	اصلاح گفته‌ها با دوبار گوش دادن	تقویت مهارت سخن گفتن از طریق گوش دادن.
۳۲	تمرین نوشتن با گوش دادن	تمرکز در گوش دادن
۳۳	داستان نویسی با صداها	تقویت گوش دادن تخیل
۳۴	گوش دادن به گونه‌های متفاوت زبان رسمی و غیر رسمی	تقویت قدرت تشخیص گونه‌های زبان رسمی و غیر رسمی
۳۵	دیدن و گفتن	تقویت گوش دادن
۳۶	گوش کن، تشخیص بده	تشخیص زبان گفتاری از زبان رسمی، به کمک گوش دادن
۳۷	تشخیص قیاس نادرست	تقویت گوش دادن
۳۸	توجه به مباحث معنی شناسی	جلب توجه به مسائل معنی شناسی
۳۹	گوش دادن به سخنان خود	هدف اصلاح گفتار به کمک گوش دادن
۴۰	توجه به مسائل نحوی زبان	آشنایی با مسائل دستوری از طریق گوش دادن صحیح

(با تلخیص از همان، ص ۱۲۷)

نتیجه گیری

گوش دادن فرایندی ارادی و از اهمیت بالایی برخوردار است. دقت و تمرکز دو اصل مهم در گوش دادن هستند. با توجه به مفهوم گوش دادن و عوامل تأثیر گذار در آن، نقش معلم بسیار مهم و حیاتی است. یک معلم آشنا به این مهارت می تواند با بهره گیری از تمرینات ارائه شده در مقاله، دانش آموزان خود را در جهت تقویت و پرورش این مهارت سوق داده و موجب یادگیری بهتر مفاهیم درسی توسط آنها شود. لازم به ذکر است که معلم به عنوان یک الگوی در کلاس خود باید شنونده خوبی باشد و از طریق رفتار خود دانش آموزان را برای خوب گوش دادن تشویق کند.

منابع

- قرآن کریم
- آموزش علوم نوین؛ ا.کارین آرتور و بی.ساند روبرت؛ ترجمه حسین نیر؛ انتشارات آستان قدس رضوی؛ چاپ اول.
- روان شناسی آموزش خواندن؛ ناعمی، علی محمد؛ انتشارات آستان قدس رضوی؛ چاپ هفتم.
- زبان آموزی؛ زندی، بهمن؛ انتشارات سمت؛ چاپ دوازدهم.
- فرهنگ روز سخن؛ انوری، حسن؛ انتشارات سخن؛ چاپ چهارم.
- فرهنگ فارسی معین؛ معین، محمد؛ انتشارات فرهنگ نما با همکاری انتشارات آراد؛ چاپ اول.